

ANALÝZA VÝVOJA MATERSKÝCH ŠKÔL V ČESKOSLOVENSKU

ANGELIKA ŠVECOVÁ, DANIEL GURŇÁK

KATEDRA REGIONÁLNEJ GEOGRAFIE A ROZVOJA REGIÓNOV,

PRÍRODOVEDECKÁ FAKULTA UNIVERZITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

*Tento príspevok bol podporený agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-21-0286.
Jasle a škôlky pre každého? Predškolské vzdelávanie na Slovensku z aspektu priestorovej dostupnosti a
sociálnej spravodlivosti.*

HISTORICKO EKONOMICKÉ DETREMINANTY VÝVOJA MATERSKÝCH ŠKÔL V ČESKOSLOVENSKU

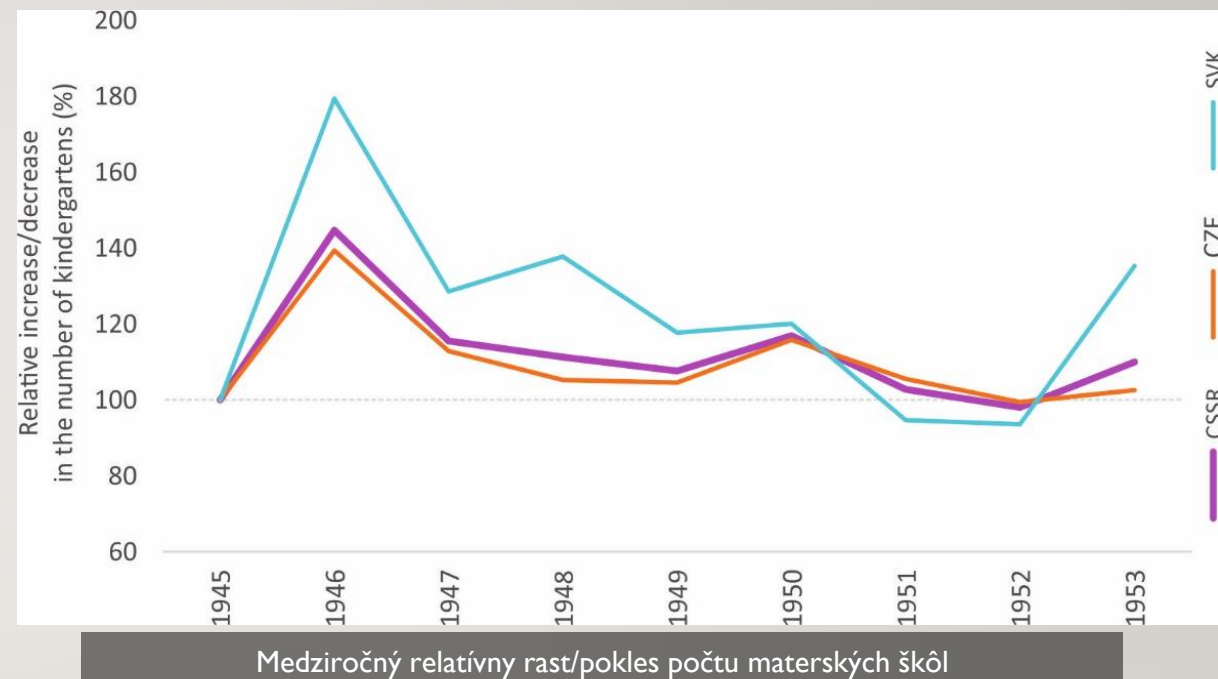
- ❖ Prvé predškolské zariadenia už od čias Rakúsko-Uhorska
 - na Slovensku – **ustanovenie čl. XV uhorského zákona z roku 1891** - detská opatrovňa a detský útulok
 - v Čechách - **Základný říšsky školský zákon č. 62/1869** - jasle, materská škola, opatrovňa
- ❖ Zásadný impulz rozvoja predškolských zariadení nastal až po roku 1945, resp. 1948 - socialistická industrializácia – potreba pracovnej sily
- ❖ Žena – matka, ale aj budovateľka socialistickej spoločnosti – nutnosť uvoľniť ženy od materských povinností pre potreby zamestnania (najmä v priemysle)
- ❖ Sekundárne sa otvorili aj možnosti ideologickej indoktrinácie detí už od predškolského veku (najmä vylúčením cirkví z predškolskej výchovy)

FÁZY VÝVOJA MATERSKÝCH ŠKÔL V ČESKOSLOVENSKU PO ROKU 1945

- I. fáza stalinistického režimu (1945/1948–1953)
- II. kríza (1954–1963), ktorá viedla k "revizionizmu"
- III. opätovné oživenie (1964–1979)
- IV. implózia (po roku 1980)

FÁZA STALINISTICKÉHO REŽIMU (1945/1948–1953)

- ❖ Slovensko výrazne zaostáva za Českom
- ❖ Rast MŠ reakcia na hospodársku politiku KSČ
- ❖ 1948 – Školský zákon
 - MŠ súčasť vzdelávacieho systému
 - Zriadovateľ – štát (obec, závod)

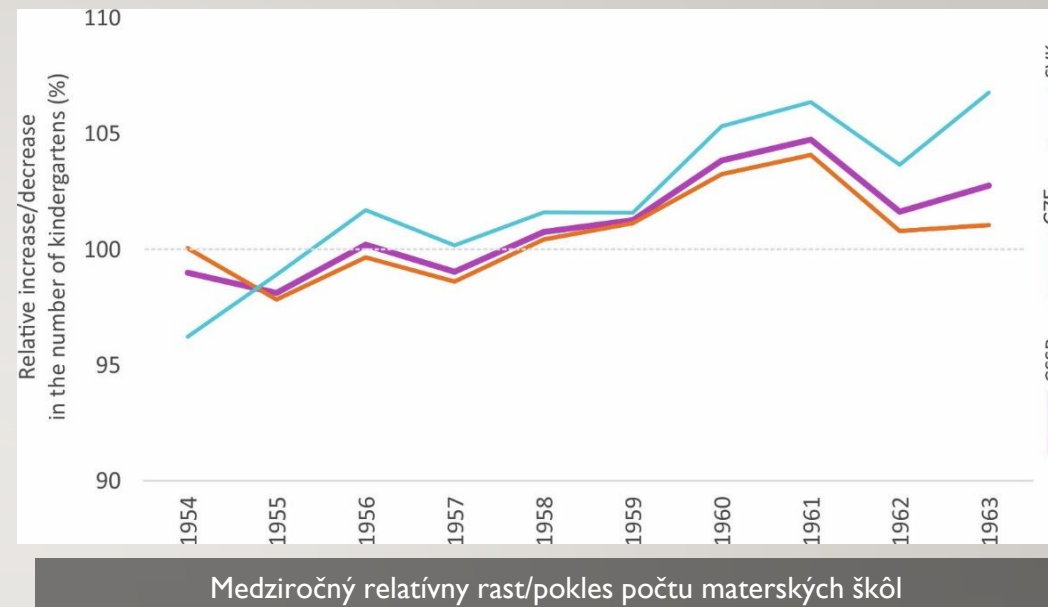

Tab. I. Vývoj vybraných ukazovateľov medzi rokmi 1945 a 1953

	Materské školy			Deti			Učítelia		
	1945	1953	%	1945	1953	%	1949	1953	%
CSR	2 509	6 497	158,9	109 241	219 324	100,8	8 515	13 748	61,5
CZE	2 174	4 693	115,9	87 713	159 124	81,4	5 795	10 585	82,7
SVK	335	1 804	438,5	21 528	60 200	179,6	2 720	3 163	16,3

KRÍZA (1954–1963), KTORÁ VIEDLA K "REVIZIONIZMU"

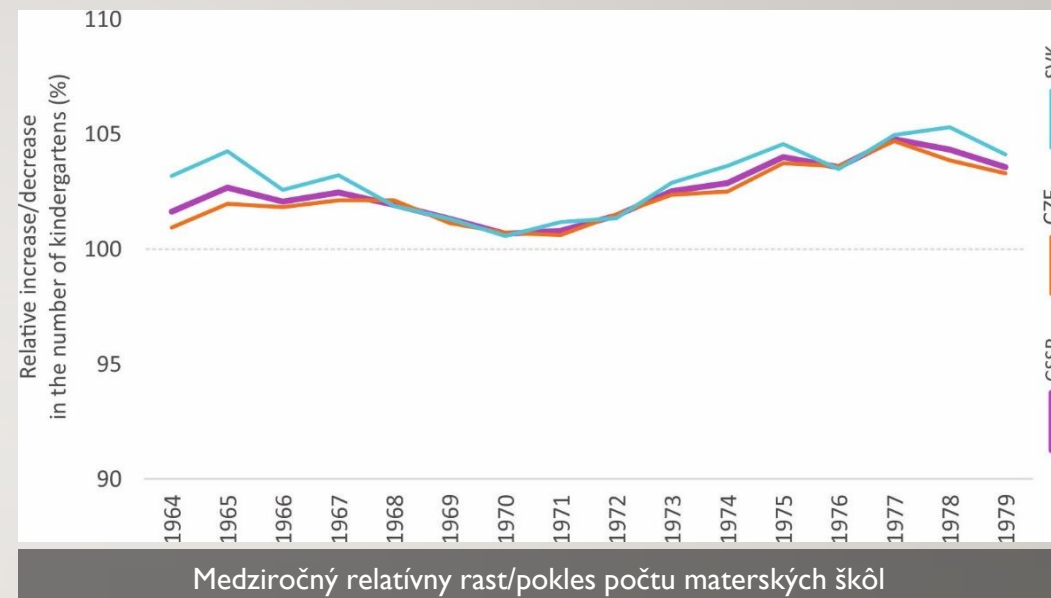
- ❖ Revízia stavu MŠ
 - ❖ MŠ s poldennou prevádzkou
 - ❖ MŠ s celodennou prevádzkou bez stravovanie
 - ❖ Neopodstatnenosť MŠ v malých vidieckych sídlach s malým počtom pracujúcich matiek
- ❖ Budovanie MŠ s celodennou prevádzkou
- ❖ 1953 Školský zákon – jasle a MŠ

Vývoj vybraných ukazovateľov medzi rokmi 1954 a 1963									
	Materské školy			Deti			Učitelia		
	1954	1963	%	1954	1963	%	1954	1963	%
CSSR	6 431	7 254	12,8	226 784	317 205	39,9	14 464	21 502	48,7
CZE	4 695	5 016	6,8	164 584	217 132	31,9	11 358	15 588	37,2
SVK	1 736	2 238	28,9	62 200	100 073	60,9	3 106	5 914	90,4

OPÄTOVNÉ OŽIVENIE (1964–1979)

- ❖ Pozitívny demografický vývoj (pronatálne a prorodinné opatrenia)
- ❖ Masívny rozvoj bytovej výstavby
- ❖ Budovanie aj predškolskej infraštruktúry (najmä na sídliskách)

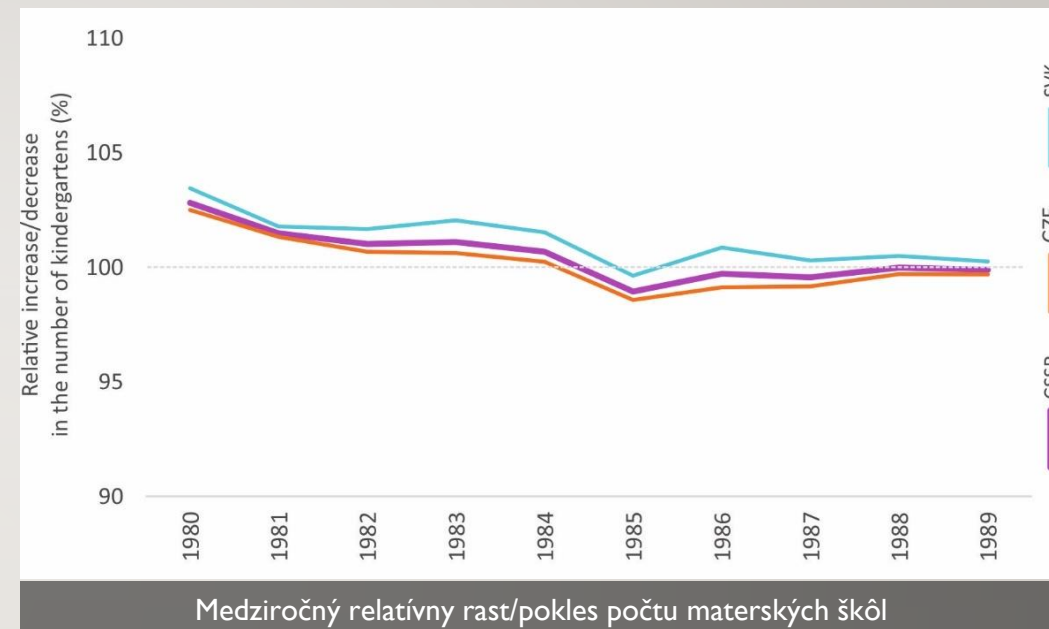

Tab. 3. Vývoj vybraných ukazovateľov medzi rokmi 1964 a 1979

	Materské školy			Deti			Učítelia		
	1964	1979	%	1964	1979	%	1964	1979	%
CSSR	7 372	10 815	46,7	317 728	666 048	109,6	22 357	44 972	101,2
CZE	5 063	7 216	42,5	215 108	446 053	107,4	15 983	29 748	86,1
SVK	2 309	3 599	55,9	102 620	219 995	114,4	6 374	15 224	138,8

IMPLÓZIA (PO ROKU 1980)

- ❖ Zmenšovanie počtu detí; efekt striedania demografických vln – populačne slabšie ročníky, ale aj postupná zmena reprodukčného správania – najmä v Česku, na Slovensku len spomalenie rastu
- ❖ Stagnácia a miestami (najmä v Česku) i postupný pokles počtu materských škôl – kapacitne už predimenzované

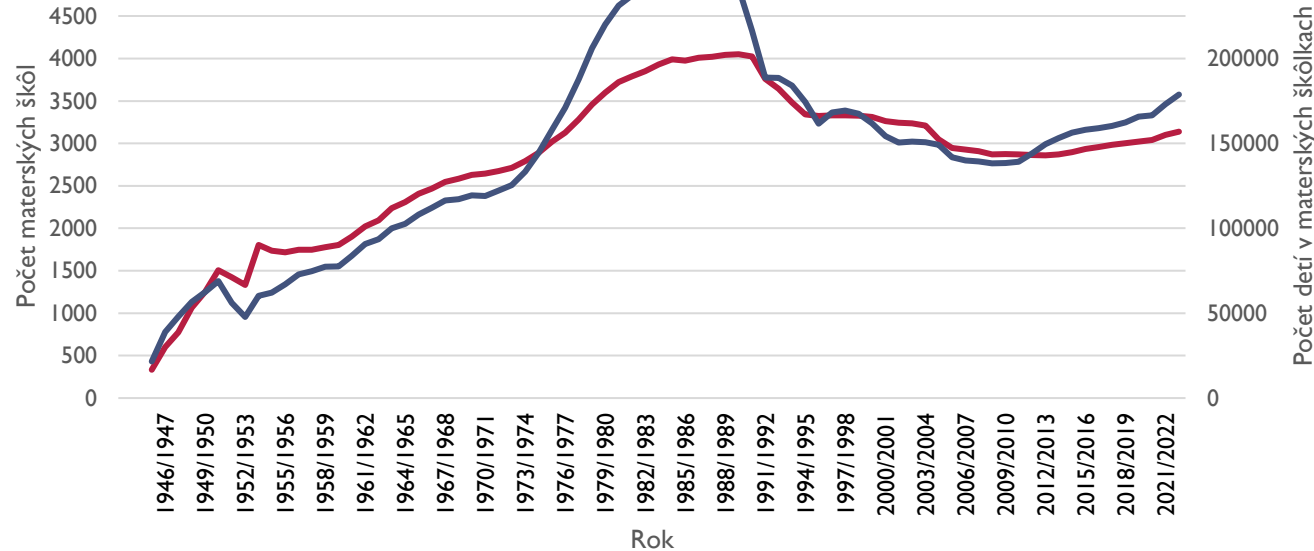

Vývoj vybraných ukazovateľov medzi rokmi 1980 a 1989

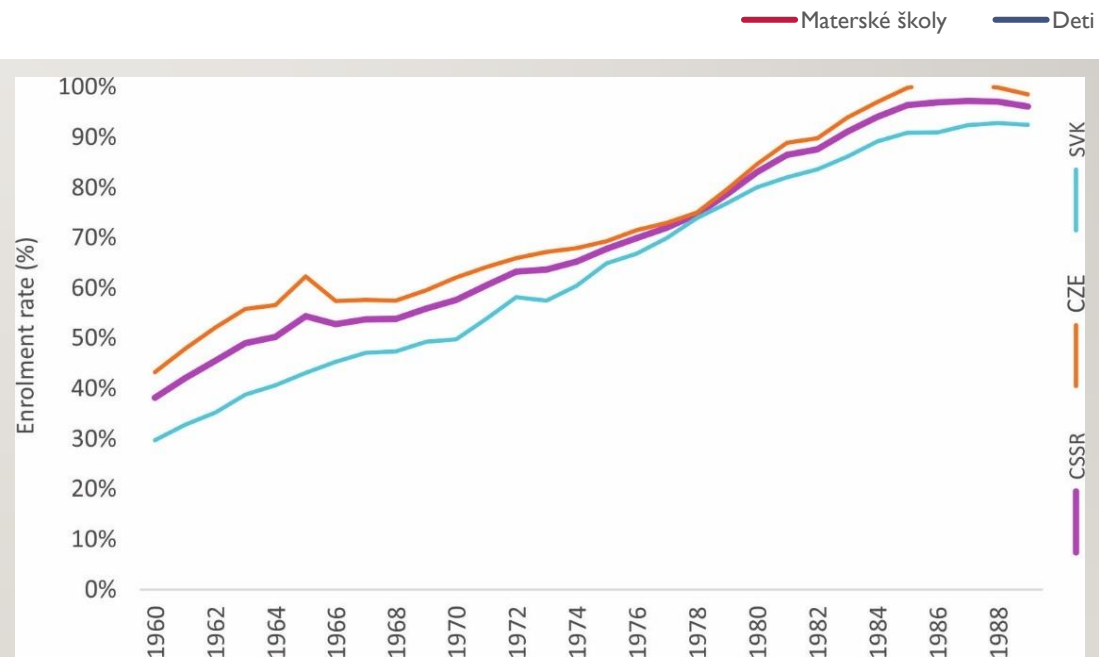
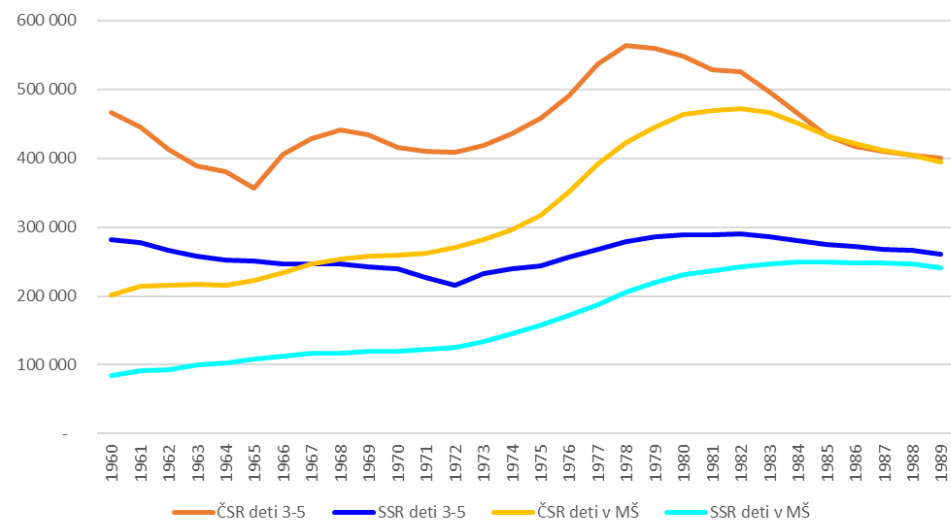
	Materské školy			Deti			Učítelia		
	1980	1989	%	1980	1989	%	1980	1989	%
CSSR	11 119	11 380	2,3	694 720	636 622	-8,4	47 290	50 519	6,8
CZE	7 396	7 328	-0,9	463 565	395 164	-14,8	31 110	31 790	2,2
SVK	3 723	4 052	8,8	231 155	241 458	4,5	16 180	18 729	15,8

ZAŠKOLENOSTĚ DETÍ V MATERSKÝCH ŠKOLÁCH

❖ Vplyv odlišného demografického vývoja v Česku a na Slovensku

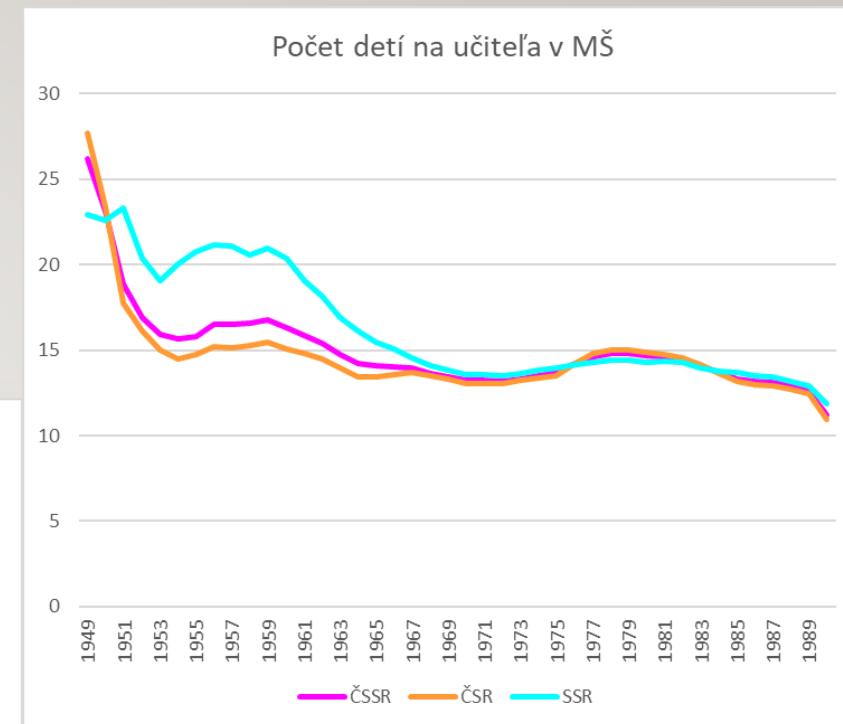
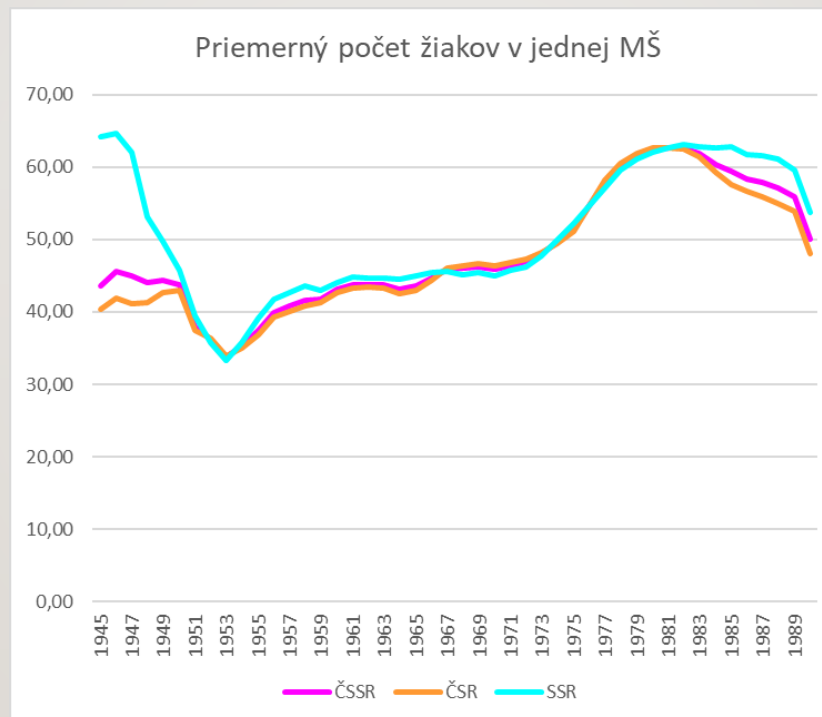

Porovnanie počtu detí vo vekovej skupine 3-5 ročných s počtom detí v MŠ

VEĽKOSŤ MATERSKÝCH ŠKÔL

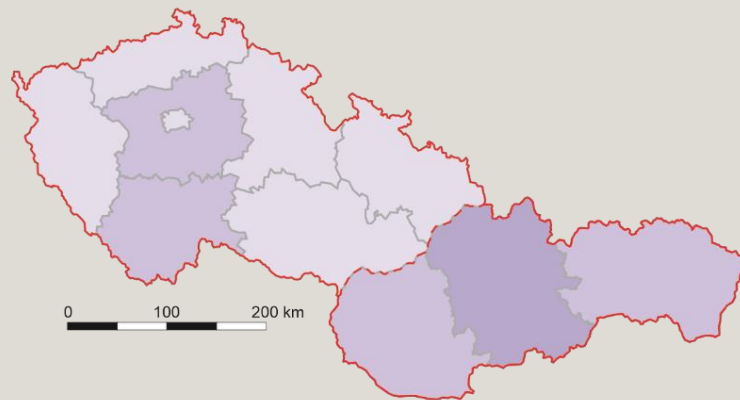
- ❖ Spočiatku do polovice 60-tych rokov rozdiely medzi Slovenskom a Českom, cca od r. 1967 rozdiely minimálne, a to aj na úrovni krajov v rámci ČSSR (cca do 2-3 žiakov na učiteľa); paradoxne najväčší počet detí na učiteľa bol v rokoch 1975-1985 v Prahe – o 1,5-2 deti prevyšoval celoštátny priemer

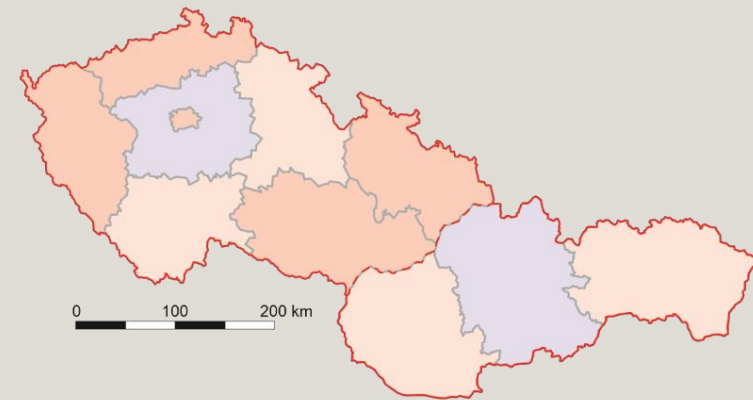
REGIONÁLNE ROZDIELY

❖ Vývoj miery zaškolenosti detí v materských školách v regiónoch ČSSR v rokoch 1960, 1970, 1980 a 1989 (pomer detí v MŠ voči vekovej kohorte 3-5 ročných detí)

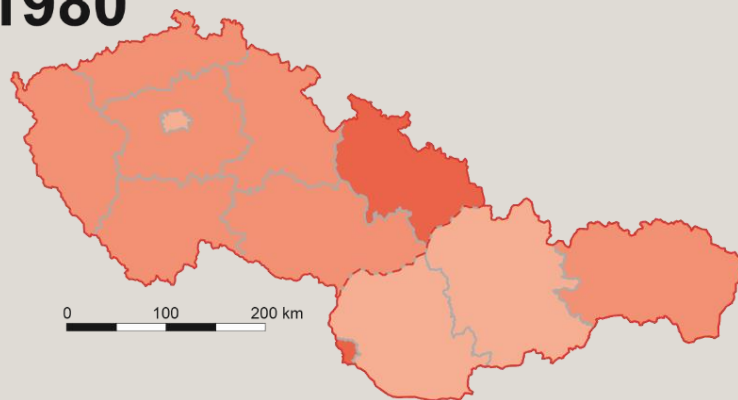
1960

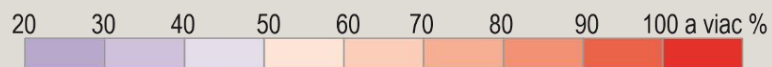
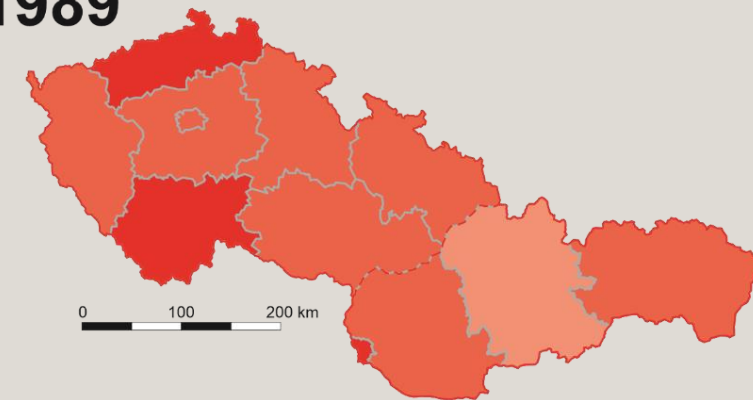
1970

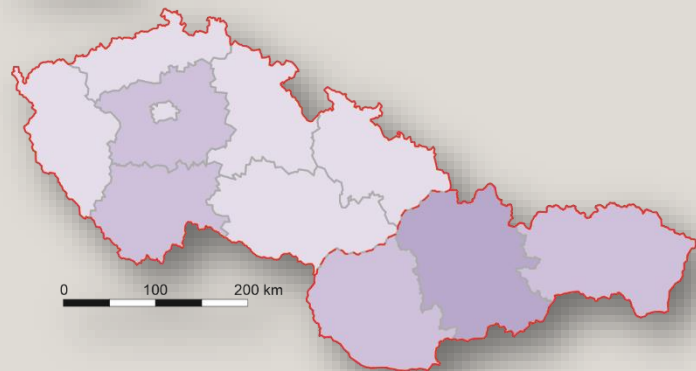
1980

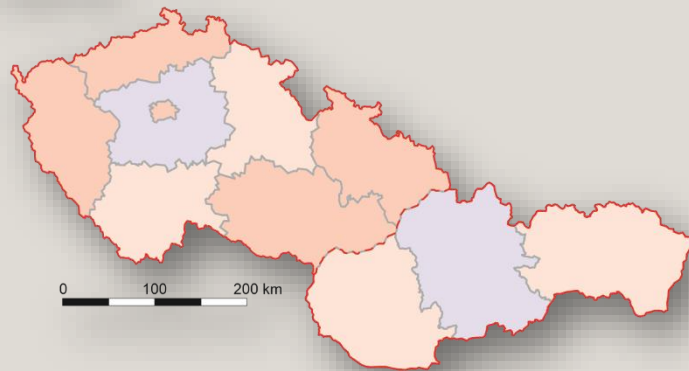
1989

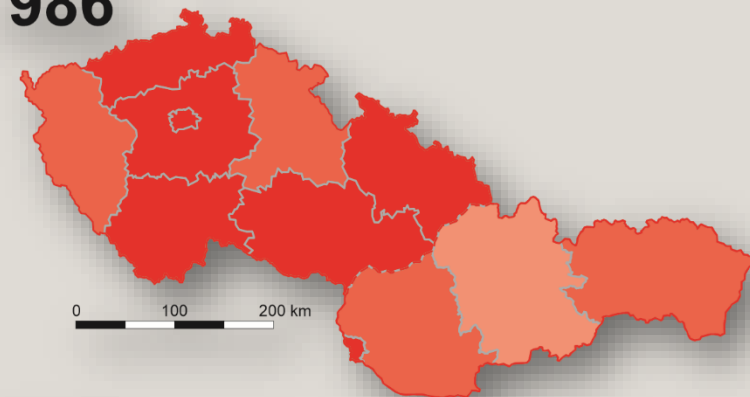
1960

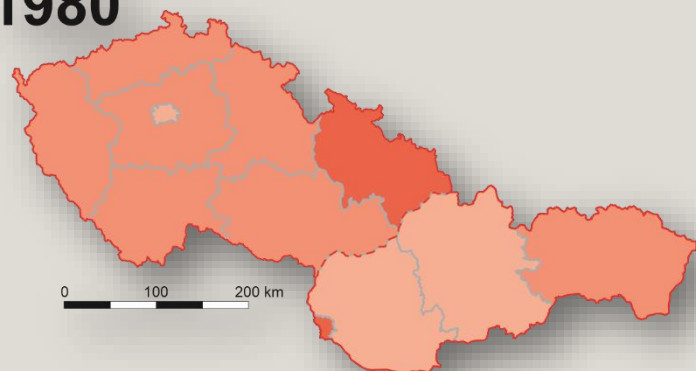
1970

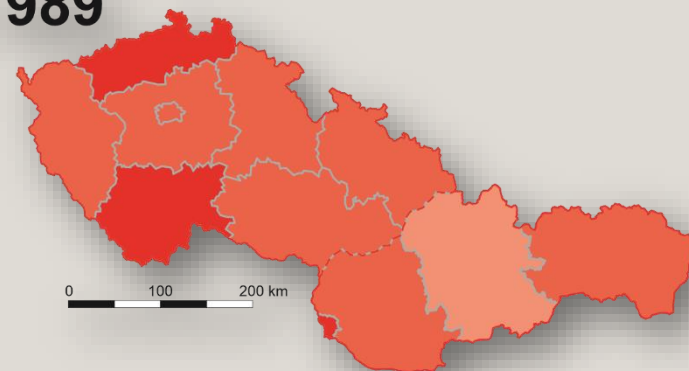
1986

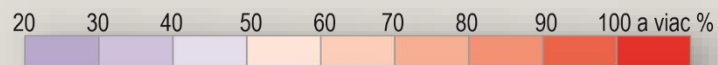
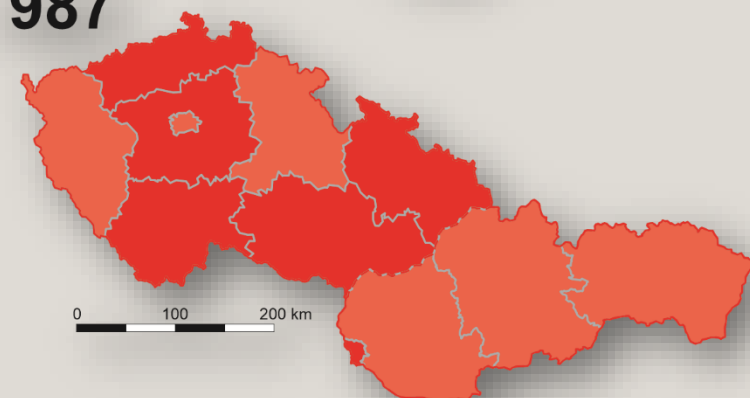
1980

1989

1987

Vývoj miery zaškolenosti detí v materských školách v regiónoch ČSSR v rokoch 1960, 1970, 1980 a 1989 (pomer detí v MŠ voči vekovej kohorte 3-5 ročných detí)

ZÁVERY

- ❖ v prípade rozvoja siete materských škôl v období socialistického Československa možno konštatovať, že režimom proklamované ciele sa podľa dobových štatistík podarilo v zásade naplniť:
- ❖ sieť MŠ dosiahla v záverečnom období kapacity umožňujúce dosiahnuť prakticky plnú zaškolenosť danej vekovej skupiny detí
- ❖ regionálne rozdiely v poslednej sledovanej dekáde boli minimálne a čiastočne ovplyvnené aj rozdielnym demografickým vývojom
- ❖ nivelizácia regionálnych rozdielov v pokrytí sieťou MŠ sa týkala nielen celkových kapacít, ale aj počtu detí na jedného učiteľa (odchýlky od celoštátneho priemeru 12,6 detí na učiteľa v r. 1989 dosahovali len -0,9 +2,1)

ZÁVERY

- ❖ uvedené úspechy však boli dosiahnuté až v záverečnej dekáde sledovaného vývoja
- ❖ v prvých dvoch dekádach (prvej polovici) sledovaného obdobia boli parametre zaškolenosti detí predškolského veku veľmi nízke a nedosahovali ani zďaleka hranicu 50%, pričom existovali zásadné regionálne rozdiely jednak medzi Českom a Slovenskom, jednak na úrovni krajov
- ❖ aj centrálny riadený a financovaný štátny systém MŠ dokázal na prebiehajúce demografické zmeny reagovať až s istým časovým odstupom – či už sa jednalo o navyšovanie kapacít v reakcii na populačný rast, alebo naopak ich redukciu v reakcii na znižujúci sa počet detí
- ❖ otázka ďalšej udržateľnosti existencie vybudovanej siete MŠ sa stala po roku 1990 hypotetická, keďže štát sa viac-menej zbavil zodpovednosti za jej zabezpečenie presunom kompetencií na samosprávy tak v ČR ako aj v SR